

Útflutningur hugbúnaðar 2003

Vegna uppgjörðs greiðslujafnaðar við útlönd hefur Seðlabanki Íslands aflað upplýsinga frá fyrirtækjum á Íslandi vegna útflutnings þeirra á hugbúnaði og tölvuþjónustu frá árinu 1990. Upplýsingarnar eru notaðar við uppgjör greiðslujafnaðar við útlönd sem hluti af útfluttri þjónustu ásamt því að vera sjálfstæð heimild um stærð og þróun útflutnings íslenskra hugbúnaðarverka. Vegna útflutnings á árinu 2003 var send fyrirspurn til 136 fyrirtækja. Þar af voru 119 fyrirtæki eða 88% sem falla undir hugbúnaðargerð og ráðgjöf¹ en 17 fyrirtæki eða 12% sem falla undir aðrar atvinnugreinar. Svör fengust frá 132 fyrirtækjum eða 97,1% fyrirtækjanna. Af þeim höfðu 95 fyrirtæki tekjur vegna útflutnings hugbúnaðar og tölvuþjónustu árið 2003.

Útflutningur

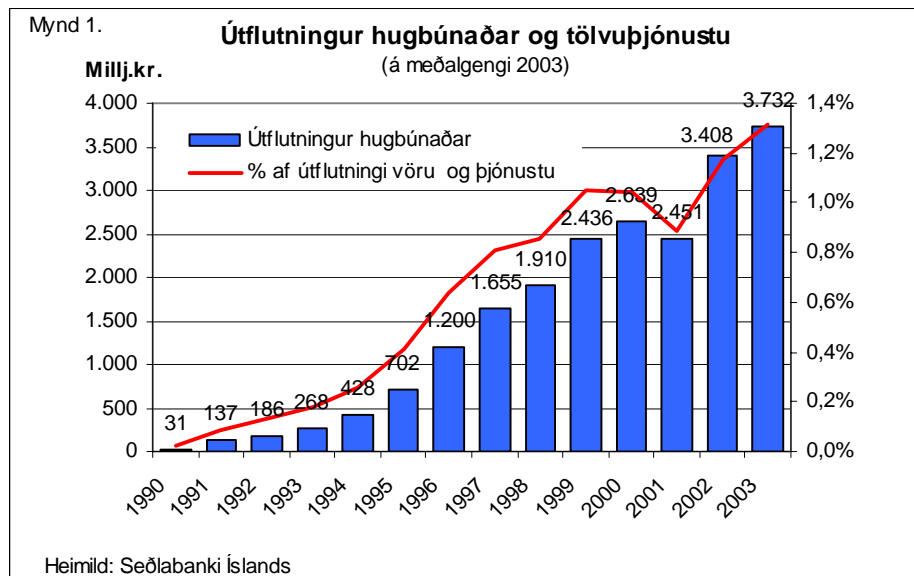
Viðskipti með hugbúnað og þjónustu tengda honum hafa vaxið hratt á undanförunum árum. Nokkrum erfiðleikum er bundið að ná utan um og mæla þessi viðskipti, að hluta til vegna þess hve hugbúnaður er flókin afurð. Hann getur ýmist verið sérhæfður samkvæmt pöntun einstakra viðskiptavina eða fjöldaframléidd afurð. Söluvaran getur verið frumútgáfa hugbúnaðar, leyfi til að nota viðkomandi hugbúnað eða leyfi til að endurframléiða hugbúnaðinn. Hugbúnaður er einnig oft seldur milli tengdra fyrirtækja þ.a. móðurfyrirtæki hennar hugbúnað og svo selja erlend dóttur- og hlutdeildarfélag hugbúnaðinn til endanlegra notenda. Afhendingarleiðir eru einnig margar og ólíkar allt frá hugbúnaði í neytendapakningum til afhendingar í gegnum internetið. Til að flækja málið enn er hugbúnaður oft hluti af annarri afurð s.s. vél eða vélbúnaði. Könnun Seðlabankans nær hins vegar ekki til slíkrar framleiðslu.

Útflutningur hugbúnaðar nam á árinu 2003 rúmum 3.732 milljónum króna og jókst um rúmar 324 milljónir króna á föstu gengi² frá fyrra ári eða um 9,5%. Fyrirtæki sem hafa hugbúnaðargerð og ráðgjöf sem aðalatvinnugrein stóðu undir 85% af útflutningnum og jókst útflutningur þeirra um 23% frá fyrra ári. Útflutningur fyrirtækja í öðrum atvinnugreinum á hugbúnaði og tölvuþjónustu dróst hins vegar saman. Mynd 1 sýnir útflutning hugbúnaðar og tölvuþjónustu á meðalgengi árinu 2003 árin 1990-2003 og hlutfall hans af heildarútflutningi vöru og þjónustu sömu ár. Útflutningur hefur aukist úr 31 milljón króna árið 1990 í 3.732 milljónir króna á síðasta ári.

¹ Atvinnugreinanúmer 72.10.0-72.60.0 Tölvur og tölvuþjónusta, og 71.33.0 Leiga á skrifstofuvélum og tölvum skv. atvinnugreinaflokkun Hagstofu Íslands, ÍSAT95.

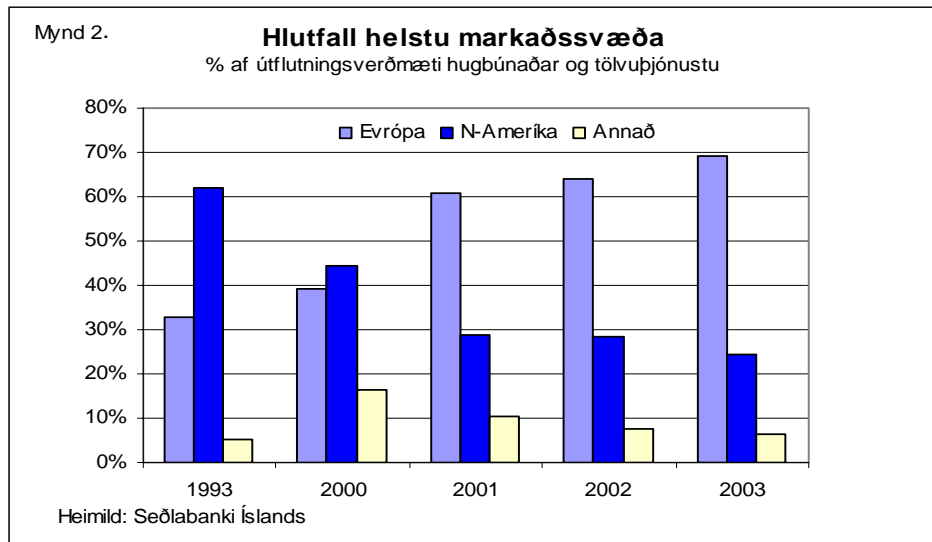
² Reiknað á fast verðlag miðað við meðalgengisvísitölu krónunnar.

Hlutfall útflutningsins af heildarútflutningi vöru og þjónustu árið 2003 var 1,3% sem er lítilsháttar aukning frá árinu 2002 en þá var hlutfallið 1,2%. Af þessum tölum er ljóst að íslenskur hugbúnaðarútflutningur hefur vaxið mikið síðastliðin ár. Vöxturinn hefur verið samfelldur ef frá er talið árið 2001 þegar útflutningur dróst saman.

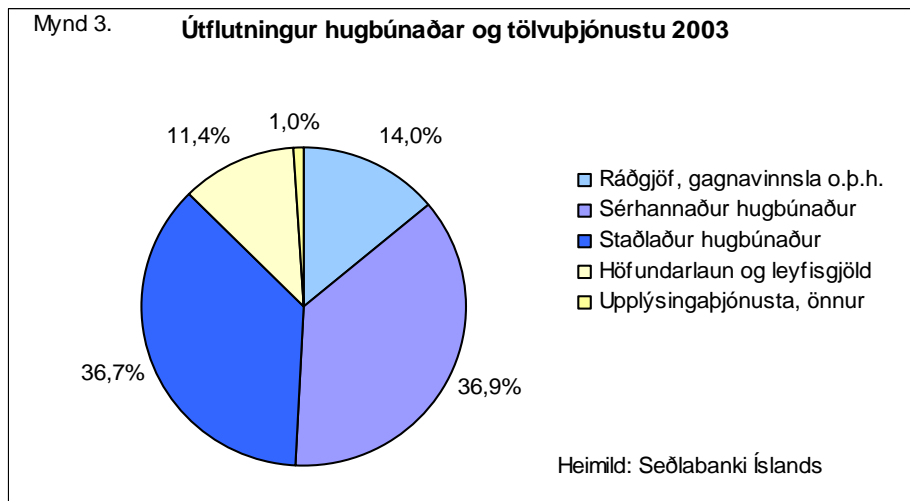

Stærsta markaðssvæði íslensks hugbúnaðar er Evrópa. Hlutdeild Evrópu hefur verið að vaxa á kostnað Bandaríkjanna undanfarin ár. Á milli árána 2002 og 2003 jókst útflutningur hugbúnaðar til Evrópu um tæpar 400 milljónir króna reiknað á föstu gengi³ á meðan útflutningur til Bandaríkjanna dróst saman um 66 milljónir króna. Hlutur Evrópu var orðinn rúmlega 69% alls hugbúnaðarútflutnings í fyrra. Um 92% útflutningsins til Evrópu var til Evrópusambandsins (ESB) þannig að hlutdeild ESB í útflutningnum var 64% sem er 9% aukning frá fyrra ári. Mynd 2 sýnir skiptingu útflutningsins eftir markaðssvæðum. Á myndinni er búið að taka markaðssvæðin saman í þrjá flokka. Flest fyrirtækin eða 74 af þeim 95 sem fluttu út hugbúnað í fyrra fluttu út hugbúnað til Evrópusambandsins og í 41 fyrirtæki var útflutningurinn eingöngu þangað. Um 1/3 fyrirtækjanna fluttu hins vegar út á fleiri en eitt markaðssvæði árið 2003. Fá fyrirtæki fluttu út til annarra og fjarlægari staða en ESB og Bandaríkjanna. Má til dæmis nefna að 9 fyrirtæki fluttu út hugbúnað og tölvuþjónustu til Asíu, 7 til Eyjaálfu, 3 til Afríku og 3 til Mið- og Suður Ameríku. Meðalsala fyrirtækis á fjarlægari staði var einnig mun lægri en sambærileg meðalsala á Evrópu- og Bandaríkjamarkaði.

³ Reiknað á fast gengi miðað við meðalgengisvísitölu krónunnar.

Tæp 74% af útflutningi hugbúnaðar og tölvuþjónustu ársins 2003 eða 2,7 ma. kr. var sala á hugbúnaði, stöðluðum og sérhönnuðum. Skipting hugbúnaðarins milli staðlaðs hugbúnaðar og sérhannaðs var jöfn. Þetta er talsverð breyting frá fyrra ári þegar tæp 84% útflutningsins var hugbúnaður og þar af var hlutur staðlaðs hugbúnaðar 56% og sérhannaðs 44%. Rúm 14% af útflutningstekjunum 2003 var ráðgjöf, gagnavinnsla o.þ.h. Tekjur vegna höfundarréttar eða hugbúnaðarleyfa voru rúm 11% árið 2003 samanborið við 5% árið áður. Mynd 3 sýnir skiptingu útflutningsins 2003 eftir því hvað flutt var út.

Af fyrirtækjum í könnuninni náðu 12 fyrirtæki að flytja út hugbúnað og tölvuþjónustu fyrir meira en 100 milljónir á síðasta ári sem er sami fjöldi og árið áður. Þessi 12 fyrirtæki stóðu undir um 61% alls útflutningsins. En þó að fjöldi fyrirtækja með yfir 100 milljón króna útflutning hafi verið sá sami milli ára voru einungis 7 fyrirtæki með yfir 100 milljóna króna útflutning bæði árin. Það bendir til að markaðurinn sé sveiflukennður. Flest fyrirtækin í könnuninni, eða tæpur helmingur, voru með útflutningstekjur undir 20 milljónum

króna. Það voru 24 fyrirtæki sem stóðu undir 85% af öllum útflutningstekjum vegna hugbúnaðar og tölvuþjónustu árið 2003.

Tafla 1 Skipting útflutningstekna vegna hugbúnaðar og tölvuþjónustu 2003

Skipting útflutningstekna	Fjöldi fyrirtækja	Hlutfall fyrirækja	Útflutningstekjur í m.kr.	Hlutfall útflutningstekna
Enginn útflutningur	37	28,0%	0	0,0%
Undir 20 milljónum króna	63	47,7%	329	8,8%
20-49,9 milljónir króna	8	6,1%	245	6,6%
50-99,9 milljónir króna	12	9,1%	872	23,4%
Yfir 100 milljónir króna	12	9,1%	2.286	61,3%
Samtals	132	100%	3.732	100%

Alþjóðlegur samanburður

Til að skoða íslenskan hugbúnaðariðnað í alþjóðlegu samhengi er fróðlegt að bera hann saman við ríki innan ESB og OECD. Nýjustu tölur frá þessum aðilum eru frá árinu 2002. Útflutningur ESB árið 2002 á hugbúnaði og tölvuþjónustu nam 30,6 milljörðum dollara sem er 9,3% aukning frá fyrra ári. Árið 2002 var Írland stærsti útflytjandi hugbúnaðar og tölvuþjónustu innan ESB. Ef litið er til OECD ríkja þá var Írland enn stærsti útflytjandinn en næst komu Bandaríkin. Heildarútflutningur OECD ríkja á hugbúnaði og tölvuþjónustu árið 2002 nam 42,2 milljörðum dollara.⁴ Hluttur fimm stærstu útflytjendanna var 70% af heildarútflutningi OECD. Af fimm stærstu útflytjendum innan OECD árið 2002 voru fjórir innan ESB. Hluttur þessara fjögurra landa af útflutningi ESB á hugbúnaði og tölvuþjónustu var rúm 73%. Sem hlutfall af heildarútflutningi OECD ríkja á hugbúnaði og tölvuþjónustu var hlutdeild Íslands 0,09% en 0,13% ef miðað er við heildarútflutning ESB.

Tafla 2. Stærstu útflytjendur innan OECD á hugbúnaði og tölvuþjónustu 2002

	Útflutningur í millj. USD	Hlutfall af útflutningi vöru og þjónustu	Hlutfall af VLF
Írland	10.377	9,1%	8,5%
Bandaríkin	6.930	0,7%	0,1%
Þýskaland	5.162	0,7%	0,3%
Bretland	4.463	1,1%	0,3%
Spánn	2.483	1,3%	0,4%
OECD ⁴	42.200	0,7%	0,2%
ESB	30.646	1,0%	0,3%

Heimild: OECD/Eurostat

⁴ Án Mexíkó, Sviss og Tyrklands

Ef skoðað er hlutfall útflutts hugbúnaðar og tölvuþjónustu af heildarútflutningi vöru og þjónustu árið 2002 hjá fimm stærstu útflutningslöndunum inna OECD þá er hlutfallið hæst á Írlandi 9,1%. Síðan kemur Spánn með 1,3%, þá Bretland með 1,1%, þá Þýskaland og Bandaríkin með 0,7%. Árið 2002 var samsvarandi hlutfall fyrir Ísland 1,2%. Sem hlutfall af VLF er hlutdeild hugbúnaðariðnaðar hæst á Írlandi. Hlutfall íslensks hugbúnaðarútflutnings af VLF var 0,5% árið 2002 og 2003 sem er yfir meðaltali ESB og OECD ríkja.

Stærstu hugbúnaðarfyrirtæki heims eru flest bandarísk. Bandarísk dóttur- og hlutdeildarfélag tengjast einnig verulegum hluta tölvu- og hugbúnaðarstarfsemi annars staðar í heiminum. Írland hefur t.d orðið framleiðslu- og dreifingaraðili margra helstu hugbúnaðarfyrirtækja heims, einkum fyrir Evrópu. Af tíu stærstu hugbúnaðarfyrirtækjum heims voru sjö⁵ með framleiðslufyrirtæki á Írlandi árið 1997. Árið 2000 var 90% af öllum hugbúnaðarútflutningi Írlands flutt út af erlendum fyrirtækjum staðsettum á Írlandi sem skýrir stöðu Írlands á lista yfir stærstu útflytjendur.

Heimildir:

OECD/Eurostat, *OECD Statistics on International Trade in Services Volume 1, 1993-2002*, París 2004.

OECD, *OECD Information Technology Outlook ICT and the information economy 2002*. París 2002.

OECD, *OECD Quarterly National Accounts, Volume 2004/1*. París 2004.

Seðlabanki Íslands, kannanir á útflutningi hugbúnaðar 1990-2003.

⁵ Microsoft, Computer Associates, Oracle, Informix, Novell, SAP, og Symantec